

KATHOLIEKE ADEL

DE ROL VAN ADELLIJKE FAMILIES BIJ HET VOORTBESTAAN VAN HET KATHOLICISME

door Johan Gortworst

De geschiedenis van het katholicisme in onze parochie laat zien dat adellijke families en de monarchie een cruciale rol hebben gespeeld bij het voortbestaan van de katholieke kerk. Door bescherming te bieden, grond en middelen te schenken en soms zelfs persoonlijk hun geloof te tonen, hielpen zij een religieuze minderheid om haar plaats in de Nederlandse samenleving te behouden en te versterken.

Onzichtbaar

In het Nederland boven de grote rivieren stond het katholicisme eeuwenlang onder druk. Na de Reformatie werd de publieke uitoefening van het katholieke geloof beperkt en vaak zelfs verboden. Toch bleef het katholieke leven in stand, mede dankzij de bescherming, financiële steun en invloed van adellijke families. In onze parochie is deze rol bijzonder goed zichtbaar. Zowel lokale adel als leden van het Huis van Oranje speelden hierbij een betekenisvolle rol.

Schuilkerken en adellijke bescherming

In de zeventiende en achttiende eeuw waren katholieken in de Republiek aangewezen op schuilkerken: eenvoudige gebedsruimten die uiterlijk niet als kerk herkenbaar waren. De adel kon hier het verschil maken. Dankzij hun bezit, status en relatieve autonomie boden zij bescherming aan katholieke gemeenschappen op hun landgoederen. Een sprekend voorbeeld is Vaassen, waar de adellijke familie Van Isendoorn à Blois (eigenaren van kasteel de Cannenburg) een cruciale rol speelde. Op hun terrein aan de Oosterhof stond lange tijd een houten schuurkerk vast aan een woonhuis, dat eigendom was van deze familie. In deze schuilkerk konden katholieken samenkomen om hun geloof te belijden, ver weg van al te scherpe overheidscontrole. De katholieke adel bewoog zich daar

naast door de aanwezigheid van paleis Het Loo regelmatig in kringen die direct of indirect met het hof verbonden waren. De familie Van Isendoorn à Blois bleek een belangrijke steunpilaar voor het koninklijk gezag en bemiddelaar tussen kroon en bevolking. Zonder dergelijke adellijke bescherming was het katholieke gemeenschapsleven in deze streek waarschijnlijk grotendeels verdwenen.

Van schuilkerk naar waterstaatskerk

De positie van de katholieken verbeterde in de negentiende eeuw, vooral na grondwetswijzigingen en toenemende religieuze tolerantie. In Vaassen leidde dit tot de bouw van een echte kerk. Rond 1832 werd op de Oosterhof een Waterstaatskerk gebouwd. Deze kerk werd in 1917 vervangen door de huidige Sint Martinuskerk.

De familie Hackfort

De geschiedenis van de RK kerk St. Antonius Abt in Loenen gaat terug tot een 18e-eeuwse schuilkerk op kasteel Ter Horst. In 1792 liet de kasteelheer Olivier Hackfort zijn kasteel verbouwen. Hij richtte in een van de bijgebouwen een rooms-katholieke kapel in. De katholieke Loenenaren konden nu hun godsdienstplichten weer vervullen in hun eigen dorp. In 1846 kwam er toestemming voor de bouw van de huidige kerk. Koning

Willem II verleende een subsidie van zesduizend gulden. De familie Hackfort schonk een nieuwgebouwde pastorie, evenals grond voor de kerk, tuin en het kerkhof. De familie bedong als tegenprestatie het recht op twee vaste familiebanken in de kerk en een eigen grafkelder op het kerkhof. Deze zogenoemde "Horstenbanken" zijn tot op de dag van vandaag aanwezig. Op de deurtjes prijken de wapenschilden van de familie Hackfort-van Wijnbergen. De kerk zelf, ingewijd in september 1849, werd net als in Vaassen gebouwd als waterstaatskerk. Het gebouw weerspiegelt niet alleen religieuze toewijding, maar ook de esthetische en culturele voorkeuren van de elite uit die tijd.

Het Huis van Oranje en het katholicisme

Bijzonder interessant is de houding van het Huis van Oranje tegenover het katholicisme. Traditioneel werd de Oranje-dynastie geassocieerd met het protestantisme, maar in de negentiende eeuw zien we meer nuance. Koningin Anna Paulowna vormt hiervan een treffend voorbeeld. Anna Paulowna (1795-1865), grootvorstin van Rusland uit het huis Romanov en echtgenote van koning Willem II, was zelf katholiek. Hoewel zij zich moest bewegen binnen een overwegend protestantse hofcultuur, bleef zij haar geloof trouw. In 1847 schonk zij een kruisbeeld aan de Onze-Lieve-Vrouwekerk in Apeldoorn. Deze schenking had niet alleen religieuze betekenis, maar ook een sterk symbolische waarde. Het was een zichtbaar teken van koninklijke erkenning en steun voor de katholieke gemeenschap in een regio waar katholieken lange tijd gemarginaliseerd waren. De betrokkenheid van zowel de adel als de monarchie toont hoe kerkbouw niet alleen een religieuze, maar ook een politieke en maatschappelijke aangelegenheid was.

Levende geschiedenis

Koningin Maxima treedt als katholieke koningin natuurlijk met verve in de voetsporen van haar voorgangster Anna Paulowna. Ook de OLV kerk in Apeldoorn kon deze eeuw op koninklijke belangstelling rekenen. Het huwelijk van prins Jaime de Bourbon de Parma, zoon van prinses Irene, met prinses Viktória Cserenyák, vond hier op 5 oktober 2013 plaats. Een huwelijk waar een groot deel van de koninklijke familie, waaronder koning Willem-Alexander, aanwezig was. Zij hielden daarmee een traditie levendig.

